

**ЛІКАР ЄВГЕН ГАРНИЧ-ГАРНИЦЬКИЙ–ФУНДАТОР
АТЛЕТИЧНОГО ТА ОЛІМПІЙСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ
(До 160-річчя від дня народження)**

Щербина Ю.В., Зеленюк О.В., Макареня В.В. - Київ, Україна,
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця;
Міжнародна федерація гирьового спорту,
Федерація гирьового спорту України

Фото 1.

Є.Ф.Гарнич-Гарницький статурою – а саме зображення лікаря Євгена Гарнич-Гарницького.

Гортаючи сторінки історичних документів і вдивляючись у поживклі від часу світлини видатних київських діячів мистецтва, культури та медицини кінця ХІХ – початку ХХ ст., нашу увагу привернуло фото шляхетної людини з атлетичною діяльністю назавжди увійшли в історію міста Києва.

Є.Ф.Гарнич-Гарницький народився 28.01.1862 р. у Харкові в родині вченого.

Його батько Федір Минович був спадковим дворянином, який викладав у Харківському імператорському університеті, а потім переїхав до Києва і довгий час працював на посаді професора кафедри хімії Київського імператорського університету святого Володимира (1870-1891).

Фото 2. Будинок Ф.М.Гарнич-Гарницького,

До речі, дід Євгена Федоровича, Мина Степанович, також був лікарем, а прадід, Степан Матвійович – Військовим товаришем Стародубського козачого полку (1779).

Зазначимо, що неподалік від університету батько збудував великий двоповерховий будинок, який зберігся до наших часів. Його третій поверх було надбудовано пізніше іншим господарем (фото 2.).

Середню освіту Євген здобув у 1-й Київській гімназії (1873-1880), після чого вступив до Університету святого Володимира на лікувальний факультет, який закінчив у 1890 році.

Професійну підготовку, як ординатор, проходив на кафедрі сифілідології та дерматології у професора М.І.Стуковенкова (фото 3), далі працював молодшим лікарем Київської фортечної артилерії, що була дислокована на території, прилеглій до військового шпиталю.

У зв'язку з епідемією холери Є.Ф.Гарнич-Гарницький майже на рік був відраджений до Саратовської губернії, де його сумлінна лікарська праця була відмічена керівництвом і слугувала подальшому кар'єрному зросту.

Після повернення до Києва він майже упродовж 10 років служив лікарем для відраджень VI розряду при військово-медичному управлінні Київського військового округу та продовжував набувати багатопрофільний лікарський досвід.

У 1901 році Євген Федорович за власним бажанням звільнився зі служби у чині колезького радника з правом носити мундир і, нарешті, розпочав приватну лікарську практику, дотримуючись гуманістичних принципів: багатих лікував за гроші, а бідних – безкоштовно.

Фото 3. Професор М.І. Стуковенков (сидить, третій від лівої) разом зі своїми учнями. Стоять: третій від лівої, Є.Ф.Гарнич-Гарницький (1892 р.). (Із фондів Національного музею медицини України, Київ).

Підкреслимо, що під час навчання в університеті та все подальше життя, він, маючи неабиякі природні фізичні здібності, займався різними видами спорту, віддаючи перевагу важкій атлетиці, боротьбі та вправам з гирями.

Сповідуючи прогресивні погляди на роль рухової активності у збереженні та зміцненні здоров'я людини і власне захоплення спортом, лікар Гарнич-Гарницький разом із однодумцями організував низку гуртків для занять різними видами фізичної культури і спорту.

Першим із них був атлетичний гурток, який почав діяти у лютому 1895 року та став первістком у розвитку силових видів спорту в Україні. Київський атлетичний гурток знаходився на вулиці Ново-Єлизаветинській, 21 (з 1899 р. вул. Пушкінська), у будинку, що зберігся до цього часу (фото 4.).

Згодом тренування гуртківців проводилися у гімнастичній залі на Мало-Житомирській вулиці, пізніше у цирку П.Кругікова (поблизу від сучасного кінотеатру «Україна»), а через деякий час - у міському будинку мінеральних вод (поряд з приміщенням Філармонії).

З роками Київський атлетичний гурток зазнав ряд трансформацій у назві: Київське атлетичне товариство (1899), Київське атлетичне та гімнастичне товариство (1901) і Київське товариство «Русский сокол» (1908).

Наголосимо, що у гуртках тренувалися всесвітньовідомі особистості: лікар Олександр Анохін, цирковий борець Іван Піддубний, письменник Олександр Купрін та багато інших представників науки, мистецтва й культури. До речі, саме у гуртку Євгена Гарнич-Гарницького Іван Піддубний, який був відомий як «поясний» борець, отримав перші уроки французької боротьби.

Окрім атлетичного гуртка, Є.Ф. Гарнич-Гарницький був серед засновників і активних учасників багатьох київських спортивних товариств - Київського яхт-клубу, клубу автомобілістів, повітроплавання та інших, при цьому він, як заможня людина, нерідко витрачав на це власні кошти. Чимало матеріальних і творчих зусиль Євген Федорович витрачав також на патріотичне й фізичне виховання київської молоді, залучаючи її до регулярного спортивного гарту.

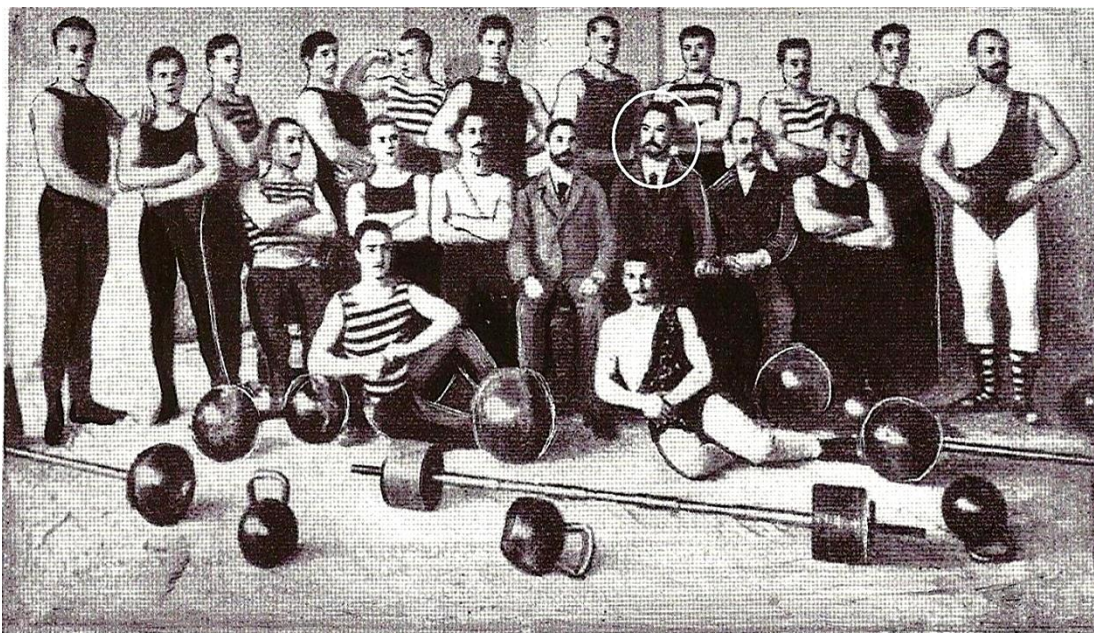
Сучасники називали його «Батьком київської атлетики», а також «Батьком фізкультурного руху в Україні» – все це відповідало істині.

Фото 4.

Будинок, у якому знаходився перший атлетичний гурток, - сучасний вигляд (2021). (Фото Ю.Щербини)

Така багатогранна суспільно орієнтована громадська діяльність яскраво розкрила талант Гарнич-Гарницького, як професійно компетентної особистості, яка стояла у витоків фізкультурно-спортивного руху в Україні.

Первоначальная группа Киевского Атл. О-ва.
Гинтеръ, Антипенко, Кулицкій, Хряковъ, Подборскій, Шварцеръ, Циглеръ, Лягнау, Печаевъ, Христофоровичъ, Е. Ф. Гарничъ-Гарницкій, Бачковскій, Някольскій, Романъ, Савранскій, Вюрглеръ.

Фото 5. Початкова група Київського атлетичного товариства (1899).
(Фото з архіву В.В. Драги).

Нагадаємо, що завдяки патріотично налаштованій когорті спортсменів, громадських діячів і функціонерів, на початку ХХ ст. в Україні, а найперше в Києві, активно розвивається та поширюється спортивний рух, створюються спортивні гуртки, атлетичні клуби і товариства, проводяться масові спортивні змагання, популяризується Олімпійський рух.

Все це забезпечило надання Києву честі стати господарем проведення першої у Російській імперії Олімпіади, як складової програми Всеросійської виставки (серпень 1913 р.).

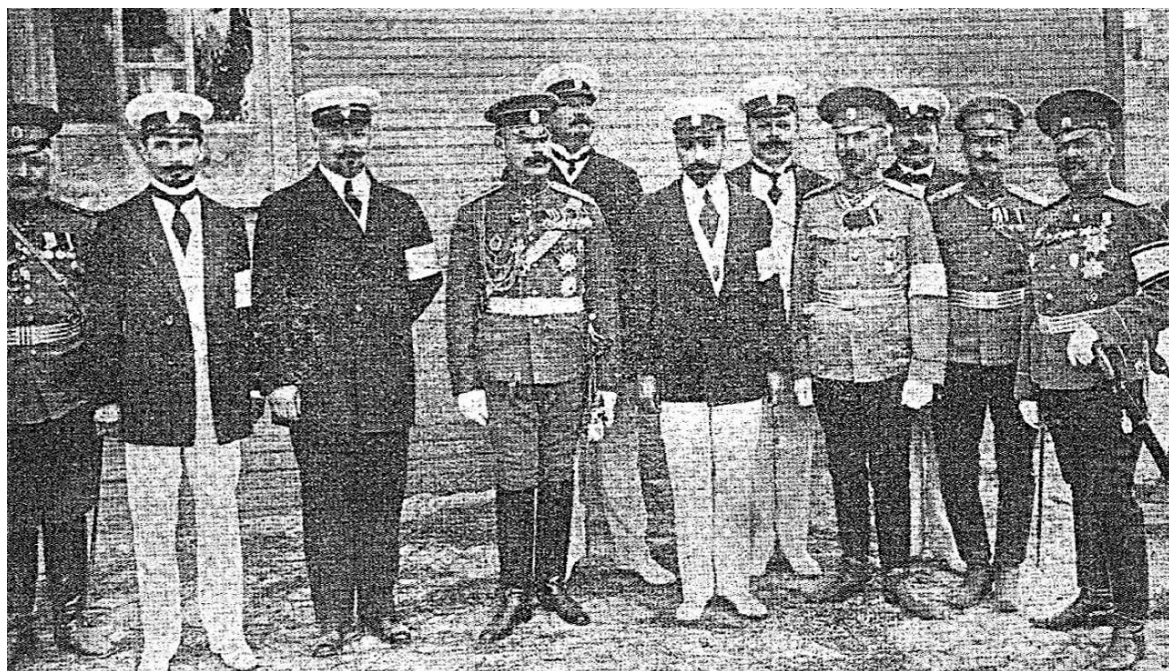
Саме ця Олімпіада стала яскравим дебютом представників української спортивної спільноти в організації та проведенні масштабного фізкультурного заходу, історичний досвід якого є надзвичайно корисним і повчальним у розбудові сучасного олімпійського руху на території України.

Олімпіада проходила 20-24 серпня 2013 року на стадіоні «Спортивне поле», який було споруджено у Києві (між вулицями Дикою, Пилипівською і Монастирською – сучасні назви вулиць: Студентська, В. Дончука і М. Пимоненка), неподалік від того місця, де зараз розташована станція метро «Лук'янівська», напроти сучасного кінотеатру «Київська Русь».

Цей стадіон став першою в Імперії стаціонарною спортивною спорудою, пристосованою для змагань з легкої атлетики, футболу, велосипедного і ковзанярського спорту, мотоперегонів тощо. Він же став ареною для змагання атлетів у боротьбі і підніманні гир.

На церемонії відкриття було встановлено рекорд відвідування стадіону - майже 10 тисяч глядачів.

Київські лікарі брали активну участь в організації першої Всеросійської Олімпіади у Києві: О.К.Анохін був головою Київського Олімпійського комітету, Є.Ф.Гарнич-Гарницький - Першим заступником голови Київського Олімпійського комітету, а членом організаційного комітету був професор медицини Київського університету В.К.Крамаренко.

Фото 6. Київський Олімпійський комітет 1913 р. (Фото з архіву В.В.Драги)

Перший ряд від лівої: генерал-майор А. Богацький (почесний член комітету), лікар В.Крамаренко (член комітету), Київський міський голова І.Дьяков (почесний заступник голови комітету), генерал-майор В.Воейков (почесний голова комітету), лікар О.Анохін (голова комітету), полковник І.Харжевський (другий заступник голови комітету), поручик Г.Кравчук (секретар комітету), генерал-майор А.Розеншильд фон Паулін (почесний член комітету). Другий ряд: лікар Є.Гарнич-Гарницький (перший заступник голови комітету), П.Булюбаш (заступник секретаря), К.Клечинський (член комітету)

Спортивна програма Олімпіади, що була складена за зразком міжнародних Олімпійських ігор та затверджена Олімпійським комітетом, передбачала проведення змагань з легкої атлетики, гімнастики, боротьби, важкої атлетики, гир, стрільби, плавання, кінного спорту, футболу, фехтування, вело-мотоперегонів Київ-Чернігів-Київ тощо.

З нагоди відкриття Олімпіади київських гімназистів і студентів звільнили від навчальних занять та дозволили безкоштовно відвідувати змагання, а волонтери з їх числа допомагали забезпечувати порядок на трибунах.

Олімпіада за масштабами спортивно-фізкультурних і видовищно-культурних заходів, кількістю представлених видів спорту та учасників змагань стала вдалим випробуванням спортивних сил Російської імперії у майбутніх виступах на міжнародних Олімпійських іграх і була забезпечена титанічними зусиллями Оргкомітету та особисто Є.Ф.Гарнич-Гарницького.

Як людина громадсько активна, Євген Федорович не зупинявся лише на спортивній діяльності. Він багато зробив для благоустрою Святошино, де у нього була дача. Тут він налаштував парк, викопав ставок, який існує до цього часу, спорудив театр, створив пожежну охорону, поліцію тощо.

У роки Першої світової і громадянської війни він був одним з організаторів і керівників руху «бойскаутів», які несли караульну службу і займались розвідницькою діяльністю.

У 1920 році Є.Ф.Гарнич-Гарницький емігрував до Сербії, де займався лікарською практикою, а також продовжував спортивну діяльність, активно допомагав спортсменам-емігрантам як меценат і тренер та користувався великою пошаною у місцевого населення.

13 квітня 1936 року Євген Федорович пішов з життя. Його поховали з почестями у Белграді на Новому Белградському цвинтарі.

15 травня 1936 року в газеті «Возрождение», що видавалась у Парижі російськими емігрантами, всесвітньовідомий письменник Олександр Купрін, який на той час був в еміграції, написав некролог Є.Ф.Гарнич-Гарницькому. До речі, нами встановлено, що саме Купрін підписав некролог цими загадковими ініціалами « А.И.», чим засвідчив вдячну пам'ять про свого вчителя і друга.

Фото 7. Некролог лікарю Є.Ф.Гарнич-Гарницькому.

Паризька газета «Возрождение», № 3984, 15 травня 1936 р., с.3.

Вшановуючи пам'ять лікаря Євгена Федоровича Гарнич-Гарницького, у Національному медичному університеті імені О.О.Богомольця, кафедрою фізичного виховання і здоров'я спільно з Федерацією гирьового спорту України та Міжнародною федерацією гирьового спорту ще у 2015 році започатковано відкритий Кубок з гирьового спорту, присвячений пам'яті нашого видатного земляка.

Турнір став традиційним. У змаганнях беруть участь спортсмени - гирьовики з усієї України та інших країн, віддаючи шану випускнику медичного університету - лікарю, спортсмену, педагогу, громадському діячу і просто чудовій людині.

Таким чином, титанічна постать лікаря Є.Ф.Гарнич-Гарницького є прикладом безкорисного служіння людям, закликом до високої якості життя через заняття фізичною культурою і спортом.

Фото 8. Учасники 6-го відкритого Кубка з гирьового спорту (спортсмени, тренери, судді), присвяченого пам'яті Є.Ф.Гарнич-Гарницького.

5-6 червня 2021 р. Київ, НМУ імені О.О.Богомольця
(Фото В.Негребецький)

Література:

Анохин А. Первые Российские Олимпийские игры в Киеве. - “Красота и сила”, 1913, 15 марта, № 6.

Васильев К. К. Доктор Евгений Федорович Гарнич-Гарницкий (1862-1936) / К.К. Васильев // Сучасні досягнення внутрішньої медицини. Сучасні досягнення в хірургії. Сучасні досягнення теоретичної та практичної медицини : матеріали міжнародних науково-практичних конференцій студентів, молодих вчених, лікарів та викладачів присвячених Дню науки в Україні та 60-річчю СумДУ, 24-25 квітня 2008 р. — Суми : СумДУ, 2008. — С. 173-174.

Гринвальд Я. Русский богатырь Иван Поддубный / Я.Гринвальд. – М.: Физкультура и спорт, 1952. – 128 с.

Друг О., Малахов Д. Особняки Киева. – К.: «Кий», 2004- с.405-415.

Драга В.В. Богатирі України / В.В.Драга, Д.М.Котко. – К.: «Здоров'я», 1972. – 156 с.

Лях-Породько Олексій Євген Гарнич-Гарницкий - засновник київського атлетичного товариства та популяризатор сокільства на українських землях Російської імперії / Олексій Лях-Породько // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2011. – № 1. – С. 109-113.

Зеленюк О., Чекмарьова В. Київська Олімпіада 1913 р.: перша спроба втілення ідеалів олімпійського руху на теренах України / О. Зеленюк, В. Чекмарьова // Фізична культура і спорт у сучасному суспільстві: досвід, проблеми, рішення (у циклі анохінських читань): матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 31 жовт.2014 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; за заг. ред. Огнев'юка В.О.; [редкол: Огнев'юк В.О., Бондарева О.Є., Діба Т.Г., Стеблецький А.Л.]. – К.: Київ ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 154-161.

Щербина Ю.В. Гирь восхитительный полет / Ю.В.Щербина. - К., 1998.- 118 с.

Щербина Ю.В. Основи гирьового спорту: навч. посіб. / Ю.В.Щербина// Вид. 2-е, випр. і доп. –К., 2022.- 348 с.

Паризька газета «Возрождение», № 3984, 15 травня 1936 р., с.3.

Фонди Національного музею медицини України. Київ.

<https://historicperiodicals.princeton.edu/historic/?a=d&d=vorozhdenie19360430-01&e=-----en-20--1--txt-tx|N----->